

Behandeling van een kind met problematische gehechtheid

Wang¹ is geboren in China. Hij is een dag na zijn geboorte te vondeling gelegd en kwam in een kindertehuis. Op de leeftijd van vijftien maanden is hij geadopteerd. De hechting lijkt heel voorspoedig te verlopen. Maar op vierjarige leeftijd nemen de gedragsproblemen toe. Wang komt in de praktijk van Jan de Vries. Ze beginnen aan fasetherapie.



© Shutterstock.com

Omdat Wang bij zijn geboorte een schisis had, onderging hij op jonge leeftijd enige operaties. In China werd hij omschreven als een actieve en rusteloze baby. Zijn adoptieouders herkennen dit niet. Zij vinden hem vanaf dag één heel gemakkelijk in de omgang. "Eigenlijk veel te vrij. Om goed aan elkaar te wennen hebben we vrij snel besloten om de periode waarin we het contact met de buitenwereld beperkten, te verlengen tot zes maanden", zegt de moeder van Wang.

Zij begint aanvankelijk, samen met haar man en het oudere zusje van Wang (al eerder geadopteerd), enthousiast aan het opbouwen van een band. De eerste periode verloopt zoals verwacht: gewenning, de nodige problemen, maar ook verdieping van contact. Na een paar jaar blijkt echter dat verdere verdieping uitblijft, en (gedrags)problemen nemen toe.

Op voorstel van de kinderarts gaan de ouders met Wang naar Zo! zorgoplossingen, de praktijk van De Vries. Moeder: "De kinderarts vroeg zich af of het wel goed zat met de hechting. En wij dachten: hij heeft het bij het verkeerde eind, dat zit wel goed. Maar toen we het er later over hadden, gingen we twifelen. En toen we bij De Vries kwamen, voelden we ons meteen heel erg begrepen".

De ouders noemen Wang een ondernemend kind met een stevig karakter. Intelligentieonderzoek heeft een begaafd niveau laten zien. Wang snapt veel, maar tegelijk ook niet. In de omgang met andere kinderen is hij dwingend en dominant. Veel kinderen zijn bang voor hem. Zijn ouders laten hem niet zonder toe-

zicht spelen omdat het altijd misgaat. Beloningssystemen werken bij Wang maar kort. School meldt dat hij niet luistert, andere kinderen pijn doet en impulsief is. Ouders noemen dat de schooldagen vermoeiend zijn voor Wang. Hij zit lang in de taxi. Eten is 's avonds vaak lastig, omdat hij dan al zo moe is.

Aansluiten op emotionele leeftijd

Gekozen wordt voor fasetherapie. In de contacten met ouders is aandacht voor het opbouwen van een vorm van therapeutisch opvoeden (milieu-therapie), om minder strijd te krijgen. De door ouders al gebruikte manier van benoemen van gedrag wordt gehandhaafd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de kalenderleeftijd van Wang en zijn emotionele leeftijd. Vanuit de observatie wordt verondersteld dat Wang een emotionele leeftijd van 2 jaar heeft, bij een kalenderleeftijd van 5 jaar. Zijn ouders proberen thuis te balanceren tussen aansluiten op de emotionele leeftijd waar het kan en rekening houden met zijn kalenderleeftijd waar het moet.

In de contacten met Wang (in aanwezigheid van moeder) wordt eerst een vaste structuur opgebouwd. Als er enige gewenning is, starten we met ordening van zijn levensverloop en relatiegeschiedenis. We maken een tekening over zijn leven tot nu toe, startend bij waar hij nu woont. De tekening wordt het kader van waaruit ik vragen aan hem stel over hoe dingen zijn gegaan. Wang is gretig en wil graag dingen weten. Tijdens deze momenten is hij onrustig en vooral verbaal ordenend aanwezig.

Aandacht voor zijn verleden wordt afgewisseld met spel. Wang is ondernemend in spel. Hij speelt eenvoudige Sherborne-oefeningen met de bal. Als moeder het overneemt, geniet hij zichtbaar.

Na vier maanden is de dagelijkse situatie voldoende stabiel en de ordening van Wang voorlopig op een voldoende niveau om fasetherapie te starten. Na informatie over baby's en Babyspel vraag ik of hij dat ook wil proberen. Wang reageert enthousiast. Zijn ouders krijgen uitleg dat het babygedrag beperkt mag blijven tot de afgesproken spelmomenten van 10 minuten per dag (enkele dagen per week). Dit geeft ruimte om overdag te kunnen blijven opvoeden waar dit nodig is en voorkomt regressie van Wang.

In contacten met onbekenden blijft Wang nog te vrij. Dit ontwikkelt zich tot het thema voor de komende maanden. Begrenzing tussen bekenden en onbekenden wordt benadrukt. Moeder helpt hem met een schema maken, wie hij wel en niet een zoen mag geven, bij wie hij wel of niet op schoot mag gaan zitten enzovoort. In dagelijkse situaties buit Wang dit uit en onderzoekt de reactie van ouders.

In de zomervakantie gaat het gezin kamperen. De eerste week regent het en moeten ze veel in de tent blijven. Dit blijkt ideaal; Wang geniet van de momenten en voegt zich naar ouders en hun voorstellen. Hierna wordt het beter weer en kan Wang buiten spelen. Streken, uitdagen en hinderlijk gedrag nemen toe. Eenmaal thuis zet zich dit de rest van de zomervakantieperiode voort. Ouders ervaren dat Wang net zo lang door gaat met iets vervelends doen, tot zij uiteindelijk boos worden. Er is een terugval naar meer dagelijkse strijd. Wang is na de zomervakantie zichtbaar meer gereserveerd in het contact richting ouders en richting mij. Benoemen van momenten waarop ouders boos zijn geweest (als hij te gericht was op onbekenden) geven een reactie van gevoelsverlaking en onrust. Ik stel mij minder volgend op dan voorheen en bied structuur. Het Babyspel loopt ondertussen

Diagnose

Er is sprake van een problematische gehechtheid². Vanuit ouders is gehechtheid naar Wang, maar vanuit Wang blijft dit nog oppervlakkig. Hij maakt gebruik van hun aanwezigheid, zoekt en claimt deze, maar verdiept dit niet. Wang heeft een driftmatige stijl van zelfhandhaving. Doordat hij in zijn gehechtheid oppervlakkig blijft, profiteert hij niet van de pedagogische aansturing door zijn ouders. Er ontstaat geen verbreding in oorzaak-gevolgrelaties en geen passende zelfsturing. De ontwikkeling stagneert. Ouders raken onmachtig in hun opvoeding. Op school spelen gelijksoortige problemen.

ongeveer 4 maanden. Meestal duurt een fase 3 maanden, door de vakantie deze keer langer. Ik vraag Wang of hij nog langer Babyspel wil doen. Hij stemt in met de volgende fase: Peuterspel. Dit past ook bij de observaties tijdens zijn spel en functioneren, waarbij toenemend peutergedrag naar voren komt.

Ooroperatie

Een paar maanden na de zomervakantie krijgt Wang een poliklinische ooroperatie. Moeder geeft aan dat het moeizaam is gegaan. Wang had aanvankelijk bij moeder contact gezocht, totdat een verpleger erbij kwam. Op het moment dat hij op zijn bed lag en naar de operatiekamer werd gereden, hield moeder zijn hand vast, maar Wang wendde zijn blik af en negeerde wat ze zei. Ik verwoordde de door mij veronderstelde gedachte van Wang – 'ik kan het zelf wel' – en breid dit uit naar de eerdere operaties als baby in China, waarbij hij het zonder vaste verzorger moest stellen. Wang knuffelt moeder stevig en kan mijn suggestie van een 'alleen-gevoel' in zijn buik volgen. Hij wordt hier stil bij. Met behulp van EMDR en Sensorimotor-psychotherapie wordt de ervaring bewerkt. Ik maak gebruik van het contact met moeder, door haar te vragen Wang alsnog bij zich te nemen. Hierna wil Wang een tekening maken (zonder dat hij, zoals gewoonlijk, veel praat). Hij tekent (adoptie)moeder met Wang in haar buik.

Op deze sessie volgt een toenemende versoepeling in het zoeken en verdragen van nabijheid. Wang komt regelmatig bij ouders op eigen initiatief knuffelen, komt voor het eerst midden in de nacht bij hen als hij vervelend gedroomd heeft of in bed heeft geplast. Ouders zien het als een overwinning dat ze eindelijk een keer door hem een slechte nachtrust hebben, anders dan piekeren over hoe het moet, maar gewoon omdat hij hun wekt. "Nu knuffelt hij en komt hij troost zoeken bij kleine pijnntjes. En hij begint dingen te vertellen die we ook geloven", zegt moeder met een lach.

Tijdens familiebezoeken gaat het nog wel snel mis tussen Wang en

Fasetherapie

Fasetherapie is een manier om kinderen te helpen verdere relationele vertrouwdheid te ervaren en de eerdere verlies-ervaringen te verwerken. In deze casus wordt het proces beschreven van een lopende fasetherapie. Om het effect te versterken is de fasetherapie aangevuld met technieken uit EMDR, Sherborne, Browndale-methodiek en Sensorimotor-psychotherapie.

andere kinderen, maar Wang komt dan bij moeder zitten. Eenmaal bij haar blijft hij ook het hele bezoek bij haar zitten. Ouders zouden wel willen dat hij al wat meer sociaal vaardig is, maar genieten er ook van dat hij nu op deze manier bij hen blijft. Ondertussen heeft het Peuterspel vorm gekregen en wordt dit door ouders een paar keer per week uitgevoerd. In het dagelijks leven komt peuterdynamiek toenemend naar voren. Wang is oprecht verontwaardigd dat hij dingen moet doen, terwijl hij het "echt niet wil". Ondertussen doet hij het wel (bijvoorbeeld een deur dicht doen), om vervolgens bij ouders hierover zijn beklag te doen. Ouders reageerden bevestigend op zijn gevoel ("Het is ook niet leuk dat dat moet"), leggen uit dat het wel moet ("Maar ja, het moet nou eenmaal") en handhaven nabijheid. De peuterdynamiek zoals thuis wordt gezien, doet zich ook op school voor. Daar wordt het echter gezien als een toename van gezagsondermijnd gedrag. Thuis vertelt Wang hierover en deelt zijn verontwaardiging. Opvallend hierbij is dat Wang thuis de taak dan wel doet, maar op school vaak (nog) niet.

Een dik jaar verder

Na een dik jaar zijn er grote stappen gezet. Diverse vormen van exclusief nabijheidzoekend gedrag zijn alsnog tot stand gekomen. Ouders ervaren weer in contact te staan en vanuit contact te kunnen opvoeden; zijn gedrag is hierdoor te beïnvloeden.

Er is weer samenleven ontstaan in plaats van dagelijkse strijd. In zijn emotionele ontwikkeling is Wang gegroeid (minder driftmatig), hij ontwikkelt een passende zelfregulatie. "Ik denk dat hij van ver heeft moeten komen. Wij meenden: dat overkomt ons niet. Achteraf zeg ik: het is erin geslopen, hij was heel makkelijk en onze dochter vroeg veel aandacht." Ondanks de forse verbeteringen is het voor ouders schokkend te zien dat Wang op een recente meting met screeningslijsten nog hoge scores haalt op diverse probleemgebieden. Dit laat zien dat we er nog niet zijn, ondanks dat we het gevoel hebben dat er al een wereld gewonnen is. In de behandeling wordt het Peuterspel nog een tijd gecontinueerd en eventueel aangevuld met een periode van Kleuterspel. Dit laatste hoeft mogelijk niet, omdat Wang (emotioneel) al toenemend richting kleuterleeftijd functioneert. We blijven alert op kansen om eerdere belaste ervaringen te corrigeren en de huidige relatie en vertrouwen te verdiepen. Interesse in schoolse vaardigheden neemt toe. Wang laat dit op school nog niet zien, maar thuis leest en schrijft hij. Binnenkort gaat hij enkele dagdelen meedraaien op een kleine reguliere basisschool in de buurt. Moeder: "Het gaat echt veel beter. Als we in een winkel lopen, blijft hij bij me en houdt mijn hand vast. Dat deed hij eerder nooit."

¹ Wang is een gefingeerde naam. De casus is zodanig bewerkt dat deze niet te herleiden is naar het gezin in kwestie.

² Problematische gehechtheid is een verzamelterm voor allerlei emoties en gedragingen van kinderen, waaruit blijkt dat zij geen emotionele veiligheid ontlenen aan de relatie met vertrouwde opvoeders.

COLOFON

Adoptie Magazine

Onafhankelijk, informerend, signalerend en opiniërend. Voor aspirant adoptieouders, adoptieouders, geadopteerden, professionals op het gebied van adoptie en alle anderen die zich betrokken voelen bij afstand en adoptie. Het Adoptie Magazine is uit een uitgave van Performis BV in 's-Hertogenbosch, in nauwe samenwerking met Stichting Adoptievoorzieningen. Het blad verschijnt vier keer per jaar.

Redactie

Hoofdredacteur Angela Jans

Aan dit nummer werkten mee

Erik Draaijer (eindredactie), Patricia van der Burgt, Sanne Buursink, Yvonne Geelen, Tom Hendriks, Vera Kidjan, Gera ter Meulen, Marion van Olst, Chris Thie, Iris Terpstra, Annemarie Vernooij, Jan de Vries, Astrid Werdmuller en Renée Wolfs.

Foto cover

Joop de Bruijn

Redactieadres

Postbus 290
3500 AG Utrecht
Telefoon: 030 2330344
e-mail: tijdschrift@adoptie.nl
www.adoptie.nl

Kopij

Bijdragen, ingezonden brieven of tips zijn van harte welkom. Neem daarvoor contact op met bovenstaand telefoonnummer of e-mailadres.

Overname van artikelen is alleen toegestaan na voorafgaande toestemming van de redactie en desbetreffende auteur. Verzoeken tot overname dienen gericht te worden aan de hoofdredacteur.

ISSN: 2213-4212

Sluitingsdata kopij

Maart: 12 februari
Juni: 17 mei
September: 23 augustus
December: 21 november

Uitgever

Performis BV, 's-Hertogenbosch

Abonnementen of adverteren

Telefoon 073 6895889
e-mail adoptiemagazine@performis.nl
www.performis.nl

Vormgeving

Oranje Vormgevers, Eindhoven

► REDACTIONEEL ◀

Early life stress

Een baby die geadopteerd wordt, merkt daar niks van. De liefde en warmte van de adoptieouders volstaat. Niks aan de hand. Een verblijf in een tehuis daarentegen, dát kan grote gevolgen hebben op de lange termijn, ook al komt het kind later in een warm nest terecht. Waar of niet waar?

Een tijd lang werd vaak aangenomen dat early life stress niet voorkwam bij kinderen die op zeer jonge leeftijd geadopteerd waren. Inmiddels is dat idee grotendeels achterhaald. Zelfs stress (van de moeder) tijdens de zwangerschap kan van invloed zijn. Uit onderzoek blijkt dat kinderen van deze vrouwen 29 weken na de geboorte minder stressbestendig, angstiger en meer geneigd tot boosheid zijn.

Gelukkig is er ook goed nieuws: er is wat aan te doen. Bijvoorbeeld bij baby's: veel strelen en knuffelen helpt. De baby's ontwikkelen zich dan emotioneel even goed als elk ander kind. "Het herstellervermogen van kinderen is verbazingwekkend", zegt Rien van IJzendoorn, hoogleraar gezinspedagogiek aan de Universiteit Leiden, in een interview op pagina 24. Volgens hem weten de meeste weeskinderen achterstanden bliksemsnel in te halen als ze in een drastisch betere omgeving zijn terechtgekomen. Uit vergelijkend onderzoek blijkt, zo vertelt hij, dat een (pleeg)gezin een gunstige invloed heeft op de structuur van het brein en de geestelijke en lichamelijke ontwikkeling van een kind. Early life stress is het thema van dit nummer van het Adoptie Magazine. Niet alleen professor Van IJzendoorn komt hierover aan het woord. Zo laat psycholoog en orthopedagoog Jan de Vries aan de hand van een voorbeeld zien wat je hieraan kunt doen door middel van fasetherapie. En een adoptiemoeder praat hierover met haar dochter op pagina 6.

Verder een artikel over illustratrice Renate de Burger-Linnartz die als tekenolk probeert beelden te maken van de eerste levensfase van geadopteerde kinderen omdat uit die periode doorgaans geen foto's beschikbaar zijn.

In de vaste rubriek Wetten en Regels vertelt advocaat Vera Kidjan over problemen bij de Nederlandse erkenning van een Indonesische adoptie naar lokaal gebruik. En de rubriek Achter de feiten gaat dit keer over cijfers met betrekking tot afstand ter adoptie in Nederland anno 2014. Uiteraard staan in dit nummer ook weer een aantal recensies, columns en tips bij opvoedkundige vragen en problemen.